

En embolus, flere emboli – eller?

Svært mange leger bruker ordet «emboli» feil. Men det er kanskje ikke så rart.

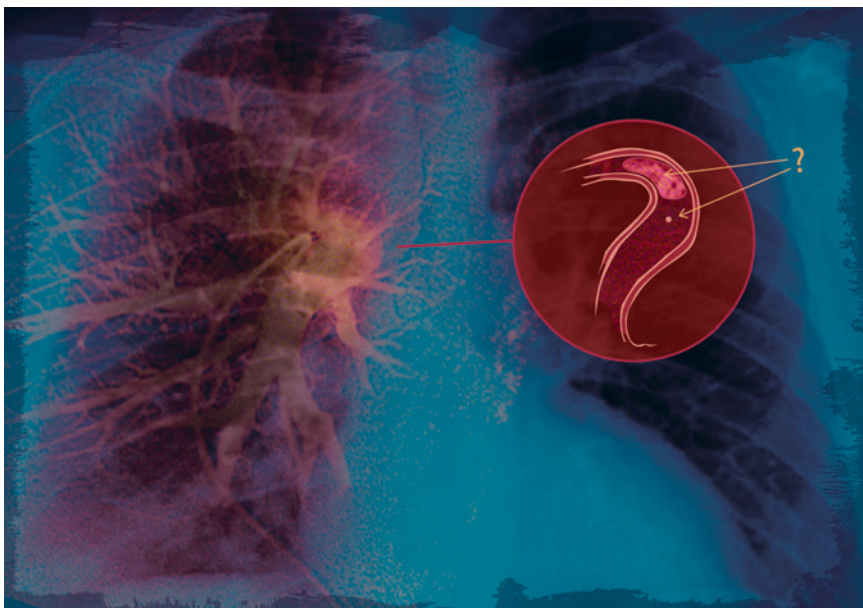
I en oversiktsartikkel i Tidsskriftet fra noen år tilbake kan man lese at «Det er beregnet at opp til 30 % av alle hjerneslag hos pasienter med atrieflimmer har annen årsak enn embolier fra hjertet» (1). For den språkinteresserte pedant vil dette kanskje skurre litt. I flere ordbøker står det nemlig at emboli er flertallsform av embolus (som for øvrig vil si en partikkel i blodbanen) (2–5). Det korrekte er altså å bøye en embolus til flere emboli, og ikke til flere embolier, som gjort ovenfor. Tenker man seg litt om, er det jo egentlig ganske selvsagt – vi bøyer for eksempel sulcus til sulci uten å tenke noe videre over det, selv om å dette til og med innebærer et skifte av konsonant når vi uttaler det. Likevel, forfatterne av den nevnte setningen er så definitivt ikke alene. Snarere synes riktig bruk, som her eksemplifisert ved en setning fra en annen artikkel i Tidsskriftet, å være unntaket heller enn regelen: «Forekomsten av spontane cerebrale emboli ble målt ved én times undersøkelse med transkraniel doppler» (6).

Årsaken til feilbruken

Hvordan kan det ha seg at vi omgir oss med så omfattende feilbruk av dette forholdsvise enkle substantivet? Svaret er kanskje at vi har gjort det litt vanskelig for oss selv. I tillegg til at emboli, som så ettertrykkelig poengtert, er flertallsformen av embolus, er som kjent også emboli innarbeidet som synonym til embolisme, det vil si selve tilstoppingen av blodkaret, som når vi snakker om sykdommen lungeemboli. I dette tilfellet fungerer faktisk emboli som entallsform, og flertallsformen blir dermed embolier. Disse to betydningene av ordet emboli sammenblandes ofte, og mange bruker følgelig samme ord uansett om det er en embolus eller en emboli(sme) det er snakk om.

Viktig å skille mellom propp og propping

Når det ovenfor slås fast hva som er riktig bruk av disse ordene, vil nok de noe eldre, trofaste leserne av denne spalten påpeke at det faktisk ikke stemmer helt. Som sagt oppgir riktignok flere ordbøker bøyningen en embolus, flere emboli. Tanums store rettskrivningsordbok, derimot, som er gjennomgått av Språkrådet, har i mange år gått inn for å bøye en embolus til flere *emboluser*. Denne bøyningen virker således å være den offisielle, og synes hensiktsmessig da man blant annet unngår samme ord i bestemt

Illustrasjon © Stein Løken

form flertall (emboliene) av de to ofte sammenblandede begrepene. Imidlertid kan bøyningen oppfattes som unaturlig. Uavhengig av hvilken bøyning man foretrekker i dette noe intrikate landskapet, vil det viktigste uansett være å skille mellom embolus og emboli(sme), i den hensikt å unngå mulige misforståelser.

Håkon Kravdal

hakon_kravdal@hotmail.com
Oslo

Håkon Kravdal (f. 1988) begynner som turnuslege ved Harstad sykehus høsten 2013.

Litteratur

1. Berge E, Dahl T. Hjertesykdom og hjerneslag. Tidsskr Nor Lægeforen 2007; 127: 897–9.
2. Øyri A, Øyri B. Norsk medisinsk ordbok. 8. utg. Oslo: Samlaget, 2007.
3. Nylenna M. Medisinsk ordbok. 7. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2009.
4. Berulfsen B, Gundersen D. Fremmedord og synonymer blå ordbok. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2005.
5. Lindskog BI. Gyldendals store medisinske ordbok. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003.
6. Frich JC. Skyldes demens cerebrale mikroemboli? Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 1589.

Mottatt 5.4. 2013 og godkjent 19.4. 2013. Medisinsk redaktør Raida Ødegaard.

Redaksjonen svarer:

Håkon Kravdal tar opp et gammelt, men likevel aktuelt spørsmål. Han grunngir også godt årsaken til forvirrende praksis. Det har vært og er fremdeles en vakkende bruk av ordene embolus og emboli(sme), og det er forskjellige meninger om bøyningen av dem.

Problemstillingen ble mye diskutert i Språkspalten i begynnelsen av 1990-årene. Det ble der påpekt at formen emboli ble ukritisk brukt om både propp og propping, at ordet embolus ble lite brukt og at resultatet dermed ble svekket presisjonsnivå (1). Sammenfallet mellom entallsformen emboli (propping) og flertallsformen emboli (propper) kunne avhjelpest ved at embolus fikk norsk flertallsendelse: emboluser, embolusene (2). Det ville være i tråd med at ord med latinsk opprinnelse i økende grad har fått norske endelser, f.eks. uterus, uteruser. I Tidsskriftet nr. 27/1993 var det fire innlegg i diskusjonen. Det var uenighet om å benytte flertallsformen emboluser, men større enighet om å benytte formen embolisme for emboli og slik løse problemet med sammenfallende former (3–6). Utfallet ble et forslag om å benytte flertallsformen emboluser istedenfor emboli og formen embolisme for emboli (7). (På den måten ville formen emboli bli

>>>

utradert, og problemet være ute av verden – ideelt sett.)

Ordboken og Tidsskriftet

I *Tanums store rettskrivningsordbok* finner vi følgende oppslag: embolus, -en, -er, -ene (blodpropp). (Det er den eneste bøyningen, ingen valgfri form er oppgitt.) Ordet emboli har dette oppslaget: emboli, -en eller embolisme, -n (tilstopping av av årene ved blodpropp) (8).

I Tidsskriftets ordliste er ordene ført opp på samme måte – siden revisjonen i 2006 (9, 10). Etter hvert er flertallsformen emboluser innarbeidet, men enkelte forfattere hadde ønsket den foreldede flertallsformen. Emboli og embolisme er i bruk side om side, vi finner både lungeemboli og lungeembolisme i manuskriptene.

Forvekslingen av ordene beroende på bøyning er minimert. Det er heller slik at det på bakgrunn av forfatterens ordvalg kan være uklart om det innholdsmessig er snakk om propper eller propping.

Raida Ødegaard

raida.oedegaard@legeforeningen.no
Tidsskriftet

Raida Ødegaard (f. 1946) er filolog og manusredaktør i Tidsskriftet.

Litteratur

1. Stavem P, Brosstad F. Embolisme/embolia/embolus. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1992; 112: 3026.
2. Stavem P, Bjørkum Å. Ord med latinsk opprinnelse får i økende grad norske endelser. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1992; 112: 3720.
3. Stavem P, Brosstad F. Lungeemboluser og residivembolier. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1993; 113: 3401.
4. Arnesen A. Lungeemboluser og residivembolier. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1993; 113: 3401.
5. Abildgaard U. Lungeemboluser og residivembolier. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1993; 113: 3401.
6. Aarli JA. Lungeemboluser og residivembolier. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1993; 113: 3401.
7. Stavem P, Brosstad F. Embolus og embolisme. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1994; 114: 241.
8. Wangensteen B. red. *Tanums store rettskrivningsordbok*. 9. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2005.
9. Ordliste E. Forfatterveiledningen. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. <http://tidsskriftet.no/Innhold/Forfatterveiledningen/Spraak/Ordliste/E> (21.6.2013).
10. Ødegaard R. Tidsskriftets ordliste i revidert utgave. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2006; 126: 1954.